

Крсно име и сличне славе у Модричи.

Приопћио

Мил. С. Филиповић.

I.

Нешто ниже од рушевина славнога Добора из средњега века, а у равници на десној страни Босне је варошица Модрича, која се, у нашој прошлости, помиње као један од важнијих католичких центара у Босни. Међутим, данас се не зна тачно ни где је био фрањевачки манастир св. Илије (који се помиње још у другој половини 17 века). У околини је доста католика, а у самој вароши веома мало. Иако има повољан положај, Модрича никада није била каквим административним средиштем и одржавала се је као економско средиште у овом земљорадничком и шљиварском крају. У новије време опада и економски, јер нема модерних саобраћајних веза са другим центрима, и становништво се у великом броју расељава. По попису од 1921 год. у Модричи је било свега 2727 душа (подаци из Градског поглаварства у Модричи).

Становништво Модриче је по вери мешовито. Највише је муслимана, којих је по попису од 1921 било 1940, дакле 71·1 %. Њихово порекло није испитано, али је међу њима знатан број досељеника из Србије, који су се склонили овамо, пошто су Турци морали оставити и градове у Србији, а преци неких родова су дошли из истих узрока, раније, из Угарске. Док је некада Модрича била знатно католичко насеље и имала свој фрањевачки манастир, сада у Модричи живи сразмерно врло мало католика: 270 односно 9·9 %, и сви су они скораšњи досељеници; већи њихов део насељио се је пред окупацију Босне, а остали су дошли после окупације.

Православних је сада 498 односно 18·2 %. Ни међу њима нема староседелаца. Кад се је моја прабаба Иконија удала из Бијеле у Модричу, око 1840, тада је у Модричи било око 20 кућа православних Срба, а 1893 било их је 120 кућа и 800 душа. Од пре два деценија може се говорити о бројном опадању православног становништва у Модричи услед исељавања и изумирања. Иначе, православно је становништво по пореклу мешовито. Све до недавна су целокупном

друштвеном и културном животу давали обележје родови цинцарског порекла, чији су преди дошли у Модричу из села Бијеле и Трамошице а иначе су били већином из Магарева. Већина је православног становништва Модриче српског порекла, али се и међу њима могу издвојити две скупине. Мању чине родови пореклом из Старе Србије, који су дошли са села. Наиме, по селима око Модриче доста је „Арнаута“, како зову те насељенике из Старе Србије, чији су преди најпре долазили са стоком на зимовање и онда се стално населили. Већу скупину чине они родови који су дошли из околних села и даљим ће пореклом бити из Херцеговине и Босанске Врховине, а има их и који су доселили непосредно из Херцеговине.

Тим напоменама потребно је додати још једну. Захваљујући свакако цинцарским родовима, Модрича је рано добила цркву и школу. По казивању старих људи, школа је постојала крајем 18 века. У мени познатим старим писаним споменицима православна црква модричка помиње се 1837 а школа 1841. Ранији становници Модриче били су врло побожни људи, и из Модриче је било сразмерно много поклоника, мушкараца и жена, Христову гробу.

II.

Сви православни родови у Модричи имају сваки своје *крсно име*¹⁾. Вели се „слави крсно име“. Уверавали су ме, да је назив „слава“ у Модричи новијег порекла.

Славе се различити празници у току године, више они у зимској половини године, али је сразмерно доста крсних имена и у току летње половине године. Како нисам вршио систематско проучавање порекла становништва, нисам могао проверити казивање да родови пореклом из Херцеговине и „Арнаути“ славе већином Јовањдан, да они из Македоније славе већином св. Ђорђа²⁾, а они који су са села досељени Никољдан. Али су ми познати и врло карактеристични изузети. Јовићићи и Микићићи, заједничког порекла и старином Черешаревићи из Прилепа или од Прилепа, који су дошли у Модричу из Бијеле, славе „мученика Талалеја“ или, како жене говоре, „св. Тела лију“ (20 маја), а св. Талалеј је у Јужној Србији врло чест као црквена слава, и слављење тог сведа као крсно име је уједно и потврда да је тај род пореклом из Јужне Србије а затим показује како је постало то крсно име (од црквене славе њихова места), јер Цинцари обично немају славе и јер су у Јужној Србији ванредно ретке породичне славе о летњим празницима. Ставрићи и Лалићи, заједничког порекла и такође старином Цинцари, славе св. Атанасија (18/I) односно „светог Танасију“, а св. Атанас је у Јужној Србији веома чест као породична слава а још чешћи као сеоска и црквена слава. Сумњам, да је иначе у Босни био у обичају као породична слава,

¹⁾ Једини је Симо Симић, лончар, напустио своју славу, повративши се из војске по свршетку светског рата. Славио је св. Јована Крститеља.

²⁾ Прича се, да су они који славе св. Ђорђа пореклом Бранковићи.

јер се тај празник готово и не држи у динарским крајевима. У лето падају слава Танацковића (Вел. Госпојина), Лалића (Илиндан), Станишића и изумрлих Павловића (Петровдан), као и поменуто слављење св. Телалеја (Микичићи, Јовичићи и Хаџи Божићи).

Раније је било више случајева да удата кћи прими очеву славу, да се слава не би изгубила, нарочито у случајевима кад би јој муж био домазет. На селима је тога више и тамо „прекађују“ и по два до четири пута у години. Сада само Ристо Костић-Митровић, који слави св. Јована, „прекађује“ и о Никољдану, који је био слава његове мајке односно деда по мајци. Кад су у кући два крсна имена, исти су ред и обичаји на обадва.

Свака кућа има икону оног свеца ког слави. Био је неки Димитрије Стевановић који је продао своју икону, па су га сви грдили и све се дигло на њега што је „продо славу“.

На неколико дана пре празника почињу припреме за славу. Треба себе припремити а треба уредити и кућу па зготовити све чим ће се почастити гости. Ако празник крсног имена не пада у време поста, онда су сви укућани постили по седам дана. Једино они који су славили Ђурђевдан нису требали да посте. Обичај да се пости за славу можда се већ сасвим изгубио. Раније, док је црква славила Покров Богородичин, цела је варош била „завјетна“ и постила седам дана пред црквену славу.

Коме је крсно име било у посном периоду (на пр. Никољдан у божићњем посту) или ако би крсно име пао у дан који се пости (среда или петак), спремана су посна јела и посни слаткиши. Сада се и тога правила не држе тако строго, па се и у таквим случајевима спремају и мрсна јела. Ако је крсно име средом или петком, онда су се само за тај дан спремала посна јела, а за вечеру у очи празника и за уставце мрсна јела. Исто правило о спремању јела било је и за случај да умре когод. Сада се ни тог не држе, и место рибе сада се за славе кољу прасци.

Ако је слава била у посту, требало је набавити рибе, нарочито за Никољдан, јер се верује да је св. Никола био „алас“ (рибар). Ако се није могло купити рибе у месту, требало је набавити је из Босанског Шамца (далеко 19 км). За гозбу уочи славе сматрало се као обавезно да буду изнета следећа јела: грах саганлија, папула, блитва (салата од блитве) и чорба од рибљих глава. У сваком „чорбалуку“ била би по једна глава, а један чорбалук се износио на 5—6 гости.

За славу се мора спремити кољиво од кухане пшенице, која се измеље и помеша с орасима, па се украси бонбонама и цвећем. (Мртвачко кољиво се спрема једноставно од кухане пшенице, и само се зрна пошећере. Исто је и у варошима Јужне Србије). Кољиво спремају и они који славе св. Арханђела. Раније уопште нико у Модричи није спремао крсни колач. Садашњи парох г. Стево Поповић, који је дошао у Модричу пре више од тридесет година, утицао је, те су неке куће увеле тај обичај. Раније су многи, приликом свог

крсног имена, носили у цркву по неколико просфора на дар. Ко је могао, давао је и велике свеће, обично по шест, за полијелеј, па тамјана и зејтина цркви.

Живо се сећам из мага детињства како се је у Модричи до Светског рата позивало на славу. Оног дана уочи славе пошаље се из куће дете да позове родбину, кумове и пријатеље. Дете обилази редом, у свакој кући старијим пољуби руку и саопшти поруку: „Поздравио те тај и тај да дођеш на вечеру (или на ручак)¹⁾. Сада у Модричи само још г. Ристо Костић позива на славу. А засебно се је позивало за вечеру уочи славе или за ручак о слави и засебно за ручак о уставцима.

Уочи већих празника са славама црква је давала „бденије“. Свако ко слави носио је у цркву кољиво за спомен мртвих: то је *шеница за мршве* или *мршва шеница*. Кољиво се донесе после кући и поједе се о вечери. Од куће се понесе и нека свећа у цркву и понесе читуља, а на бденију свештеник помиње мртве из куће. И пре шездесет година, причао ми је један Модричанин који је око 1870 оставио Модричу и прешао у Београд, носило се уочи славе *жито* на *прекаду* попу, и поп би уписао у читуљу имена оних који су умрли у току последње године. Неписмени домаћини раде и данас тако. Сутрадан, приликом свећења кољива, поменуће се живи чланови породице. Ко је био имућнији и ако је хтео, плаћао је да се на литургији о „великом входу“ помену и живи и мртви. Ко слави неки мањи празник носи обе пшенице, за живе и за мртве, на сам дан празника. Али се ношење пшенице за мртве уопште губи.

Позвани би дошли на вечеру после бденија. Приликом вечере још не би горела славска свећа, него би се само упалило кандило пред иконама. Некада су се за вечером и о свечаним обедима у току следећа два дана држале дуге здравице, и то прва домаћину. Сада се само кратко наздравља. Затим, приликом тих свечаних обеда, било је обавезно певање тропара светитељева: певали су сви и то стојећи.

Изгледа, да је раније био више раширен обичај, да се гости зову на ручак. У соби би биле постављене *шоле* (дугачке ниске трпезе) и док би један део гости јео, други би чекали на ред у кући. После ручка код једнога слављеника, ишло се на ручак другоме. Али је и тада било породица, ка пр. Јанковићи, који су позивали на вечеру. Доцније су ручкови сасвим укинути и уведене готово код свих вечере за мушкарце. У најновије време и тај се обичај напушта, и враћају се вечерама. Једини г. Ристо Митровић-Костић, трговац, слави по ранијем обичају, позива на вечере, и љути се ако му ко од позваних не дође на вечеру.

И у вароши се је крсно име славило по три дана. Исти гости дошли би уочи крсног имена на вечеру, сутра на ручак и прексутра на ручак. О ручку би се постављале по три софре, једна за другом.

¹⁾ На селу, у околини Модриче, позивач носи ракију и овако позива: „Поштење ти, да дођеш...“ Позвани га задрже на обеду и допуне му суд с ракијом.

Доцније је слављење знатно скраћено а гости дељени, те су једни позивани само на вечеру а други само на ручак на сам дан крсног имена. Дан по крсном имену зове се *усшавци* (у селима на левој страни Босне *појушарце*), а остали делови нису имали посебне називе.

На дан крсног имена домаћин би отишао лично у цркву а с њим још које од чељади. Он је некада собом носио кољиво са свећом и списак живих за помињање на литургији и на прекадњи, и отстојао би целу службу. После цркве, домаћин би хитао кући, јер одмах после службе почиње се ићи на честитања. До подне ишли су на честитања мушкиарци, а жене од подне. Домаћин дочекује мушкике а домаћица женске посетиоце. Домаћин не седи тога дана него „служи“ стојећи. Гости се најпре послуже кољивом, па слатким и водом, а после се износе колачи и кафа (мушкиарцима пиће и мезе). Жене не воде собом децу, али се и њихова деца ипак лепо проведу и науживају у колачима. Наиме, жене, кад дођу у посету, и не једу понуђене колаче. То им је и немогуће, кад неког дана оду у више посета. Обичај је да им укућани утрпају колача да понесу деци и жене се, особито старије, враћају кући пуних цепова. Неке се враћају кући да испразне цепове, па онда продужавају посете. Тако је о крсним именима а и у другим приликама.

Свештеник је обилазио а и сада обилази све куће које славе и честита им. Негде остане и на ручку. Новијег је постанка обичај што понеки зове свештеника да му о слави свети водицу.

Крсну свећу пали домаћин изјутра о крсном имену, по повратку из цркве, и навече ће опет он да је угаси комадићем хлеба, умоченим у вино. Жене гледају да ли се свећа кали или правилно гори, и према томе гатају нешто. Очекивати је несрећу, ако се свећа угаси сама собом.

III.

Како је у Модричи знатан број родова циндарског порекла, занимало ме је и распитивао сам, да ли се је славио *имендан*. Међутим, не памти се да је и било тог обичаја онако како се врши у Јужној Србији. Изгледа, да га је ипак било и да је сведен на шалу: на пр. ако се ко случајно сети на Петровдан да има пријатеља Петра, тражиће од њега и натераће га да части.

У Модричи никад није било особито много православних занатлија уопште, нити су постојале уређене еснафске организације, јер је поједине занате радио обично мали број лица. Стога није било ни онолико ни онаквих *еснафских слава* као у већим местима.

Иако није било еснафске организације, ипак је сваки еснаф, а еснафом су се сматрали занатлије истога заната, имао своју славу, свој *шар*.

Највећи занат у Модричи био је некада терзијски. Турскога времена било је по 50—60 терзијских ћефенака, а било је терзија који су имали по више ћефенака. Терзије су се по мало бавили и

трговином и од њих су постале главне трговачке радње. Терзијски пир био је Велика Госпојина.

Еkmешчије су имале пир о Тодоровој Суботи. Раније су том приликом поклањали цркви велику свећу од десет ока. Сада само Томо Благојевић и Душан Јовановић донесу заједнички свећу и кољиво. И ципеларски је еснаф код православних готово пропао, али ципелар Душан Поповић одржава пир о св. Спиридону и прима госте, па му тада долазе и муслимани. Опанчари су били узели за пир св. Саву, али је тај пир већ напуштен. Трговачки је пир био Велика Госпојина.

Уочи пира, зашла би обично двојица мајстора од дућана до дућана тог еснафа и скupили новац за еснафску свећу, кољиво и за остале потребе.

О црквеној слави, о храму цркве, тутори су подносили трошак лично. Пред црквом се делило кољиво, колачи, ракија и сл. Није било честитања по кућама, осим што би том приликом појединцима долазили у госте рођаци и пријатељи из других места.